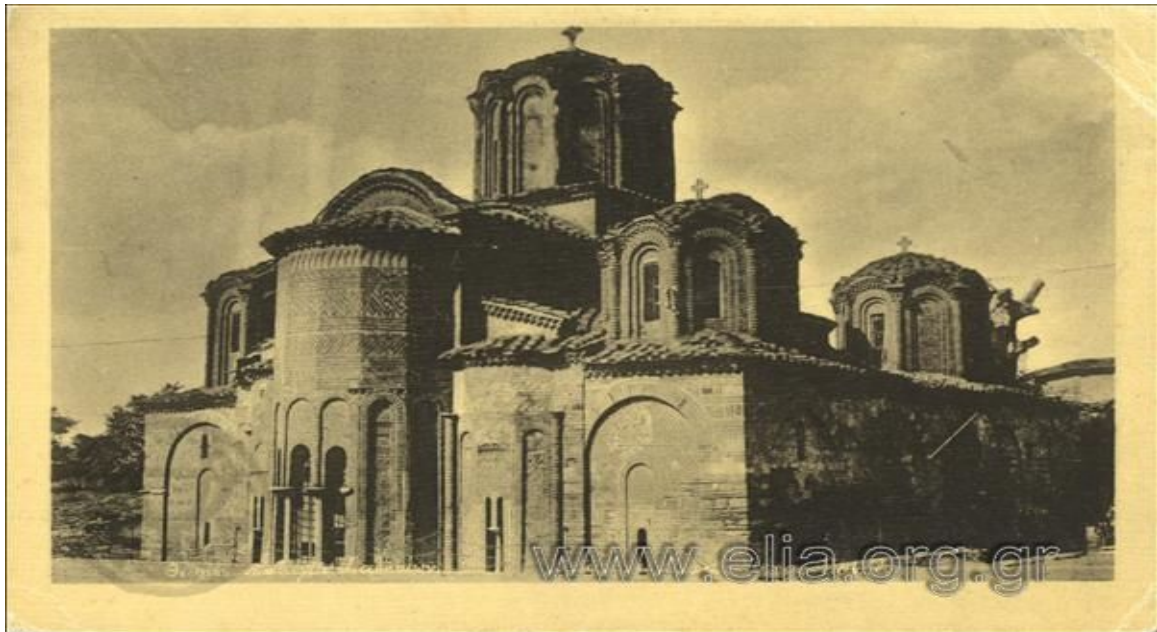

ΠΑΝΑΓΙΑ ΧΑΛΚΕΩΝ

ΓΕΝΙΚΑ: Η εκκλησία βρίσκεται στην πλατεία αρχαίας Ρωμαϊκής αγοράς, στη συμβολή της Εγνατίας οδού με την Αριστοτέλους. Έλαβε την ονομασία «η Παρθένος των Χαλκουργών», αφού ο τόπος που βρίσκονταν ήταν όμορος με τη περιοχή όπου ζούσαν οι τεχνίτες που επεξεργάζονταν χαλκό, όπως και «Κόκκινη Εκκλησία» από τους κόκκινους πλίνθους που είναι φτιαγμένη. Πρόκειται για ένα από τα κομψοτεχνήματα της Βυζαντινής Θεσσαλονίκης.

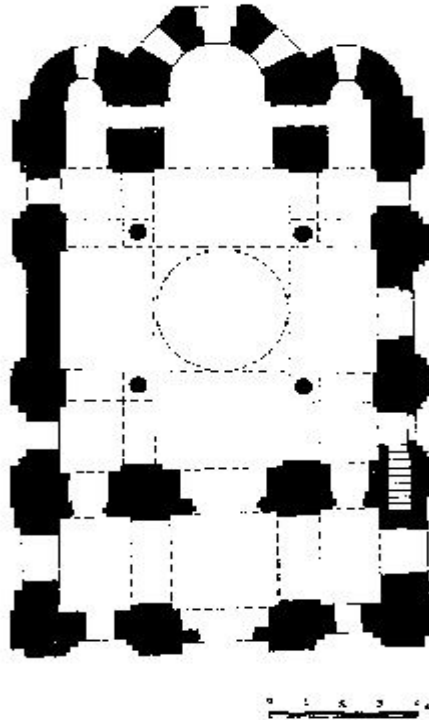

Άποψη του ναού το 1920.

ΙΣΤΟΡΙΑ : Ο ναός κλείνει εφέτος 1028 έτη παρουσίας, αφού από τη κτητορική του επιγραφή πληροφορούμαστε ότι οικοδομήθηκε το 1028 από τον αξιωματούχο (Πρωτοσπαθάριο) Χριστόφορο της Λαγουβαρδίας

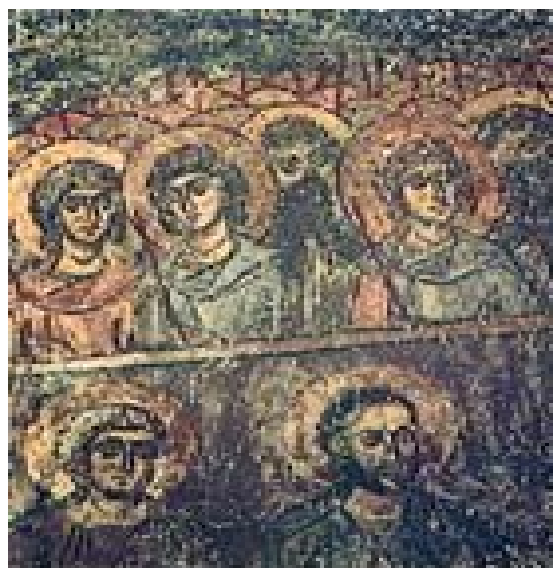

Άποψη του ναού.

Κάτοψη Παναγίας Χαλκέων.

(Νότια Ιταλία), τη σύζυγό του Μαρία και τα τέκνα τους Νικηφόρο – Άννα και Κατάκαλη. Ο τάφος του κτήτορα βρίσκεται στο μέσο του βόρειο τοίχου : «αφιερόθη ο πρην βέβηλος τόπος εις ναόν περίβλεπτον της Θεοτόκου παρά Χριστωφ(όρου) του ενδοξοτάτ(ου) βασιλικού (πρωτο)σπαθαρήου κ(αι) κατεπάνο Λαγουβαρδίας κ(αι) τις συνβίου αυτού Μαρίας κ(αι) Κατακαλίσ μηνή Σεπτεμβρίο ηνδ(ικτιώνος) ιβ΄, έτι ςφλζ (=6537)». Η φρασεολογία - «βέβηλος τόπος» - που χρησιμοποιείται προφανώς αποκαλύπτει ότι ο ναός κτίστηκε πάνω σε

Η Δευτέρα Παρουσία Παναγία «των Χαλκέων».

τόπο όπου υπήρχε ειδωλολατρικός ναός, ίσως του Ηφαίστου ή του Καβείρου, οι οποίοι είχαν σχέση με τους χαλκωματάδες. Το 1478 μετατράπηκε σε τζαμί παίρνοντας το όνομα Cazancilar Camii (= τζαμί των χαλκωματάδων) από τον Balaban aga, ο δε υιός του Ahmed aga αφιέρωσε αρκετά σπίτια και καταστήματα της Θεσσαλονίκης για τη συντήρησή του καθώς και τη πληρωμή του προσωπικού. Περί το 1835 ο τρούλος του ναού υπέστη καταστροφές και απαιτούνταν επισκευή. Προς

Ο Χριστός.

τα τελευταία έτη της τουρκοκρατίας, το τζαμί είχε περιέλθει σε αχρησία αφού ο μουσουλμανικός πληθυσμός γύρω από αυτόν είχε εκλείψει. Την εποχή της απελευθέρωσης της πόλης από τους Τούρκους ο ναός ήταν σε μεγάλο βαθμό κατεστραμμένος, εσωτερικά και εξωτερικά, καλυμμένος ως τη μέση με επίχωση, ενώ ο νότιος από τους μικρότερους τρούλους είχε καταστραφεί. Ο ναός αποκαταστάθηκε, μετά το 1934, στην αρχική του μορφή με την επίβλεψη των καθηγητών Δημητρίου Ευαγγελίδη και Αριστοτέλη Ζάχου. Παράλληλα, το 1978 μετά τους σεισμούς της Θεσσαλονίκης, πραγματοποιήθηκαν εργασίες στερέωσης του ναού και συντήρησης των τοιχογραφιών.

Η Θεία Ευχαριστία.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ : Ο ναός ανήκει στο νέο τύπο που άρχισε να διαμορφώνεται τη περίοδο της δυναστείας των Μακεδόνων Βασιλέων, του σταυροειδή εγγεγραμμένου με τρούλο. Οι τρεις τρούλοι του είναι εντυπωσιακοί, ενώ εσωτερικά υπάρχουν καμάρες και κιονόκρανα με ανάγλυφους ρόδακες και σταυρούς. Χαρακτηριστικό του η ύπαρξη ορόφου πάνω από το νάρθηκα, πράγμα που συναντάμε σε ναούς ιερών μονών. Το τριμερές ιερό βήμα αποτελείται από το κυρίως ιερό βήμα καλυπτόμενο με ίδια καμάρα η οποία αρχίζει από εκεί που τελειώνει η ανατολική καμάρα του σταυρού και καταλήγουν στην κεντρική αγίδα η οποία είναι ημικυκλική εσωτερικός και τρίπλευρη εξωτερικός, ενώ από τους χώρους της προθέσεως και του διακονικού αποκλεισμένος από μικρότερες αγίδες.

Άποψη του ναού.

Ολόσωμοι Άγιοι.

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ : Εξαιρετικές παραστάσεις της εποχής που οικοδομήθηκε ο ναός, της δευτέρας παρουσίας, ο μυστικός δείπνος, η Ανάληψη του Χριστού στον τρούλο, σκηνές από τη Θεία Ευχαριστία, η Πεντηκοστή, η Γέννηση, η Κοίμηση της Θεοτόκου, η Προσκύνηση των

Μάγων, ολόσωμοι άγιοι κλπ. Η δεύτερη περίοδος τοιχογράφησης του ναού κατά το 14^ο αιώνα περιλαμβάνει παραστάσεις όπως η οίκοι του Ακάθιστου Ύμνου της Θεοτόκου.

Τιμητικό γραμματόσημο.

Τοιχογραφικές παραστάσεις από τη κόγχη του Ιερού.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ : Βλαχόπουλος Διονύσης, Νικολάου Γεώργιος,
Τσανακτσίδης Αριστοτέλης.

ΠΗΓΕΣ :

[Παναγία των Χαλκέων - Βικιπαίδεια](#)

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6973

<http://www.it.uom.gr/project/monuments/xalkeon.htm>

<http://www.thessaloniki4all.gr/main.php?mnimeio=25>

http://www.anoiktomouseio.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=97&Itemid=38

http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/C2.3.7.html

Δημητριάδη Βασίλη, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 312 κ.ε.

Φωτοθήκη του Δήμου της Θεσσαλονίκης,

ΕΛΙΑ,

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Τόμος 6, στ. 477.

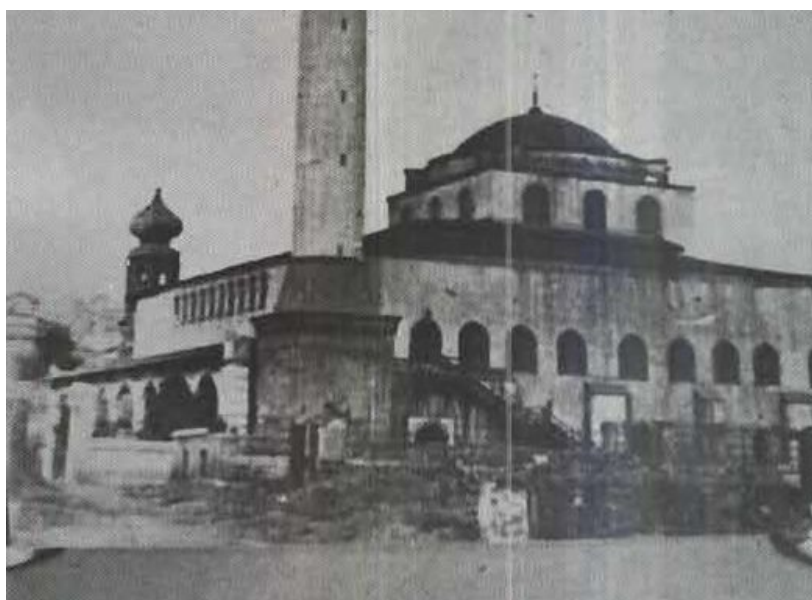
ΑΓΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ο Ναός κοσμεί το κέντρο της συμπρωτεύουσας, πολύ κοντά με το Ναό της Αχειροποιήτου, οικοδομήθηκε τον 8^ο αιώνα – στα χρόνια της εικονομαχίας - πάνω στο χώρο όπου βρίσκονταν μια μεγάλη παλαιοχριστιανική βασιλική, η οποία φαίνεται ότι καταστράφηκε από σεισμό κατά τη διάρκεια του 7^{ου} αιώνα. Αποτελεί από τα σπουδαιότερα παλαιοχριστιανικά κτίσματα της Ελλάδας.

Επιχρωματισμένη Καρτ ποστάλ (1916).

ΙΣΤΟΡΙΑ : ο Ναός της του Θεού Σοφίας της Θεσσαλονίκης χτίστηκε τον 8^ο αιώνα στη θέση μιας μεγάλης παλαιοχριστιανικής βασιλικής, που καταστράφηκε πιθανόν από σεισμό στις αρχές του 7^{ου} αιώνα όπως σημειώσαμε παραπάνω. Το 1204, όταν με

Άποψη του ναού προς τα τέλη της Τουρκοκρατίας.

την 4^η σταυροφορία κυριεύθηκε η πόλη από τους Φράγκους σταυροφόρους, η Αγια Σοφία μετατράπηκε σε καθολικό καθεδρικό ναό της Θεσσαλονίκης. Από το 1246 η Θεσσαλονίκη επέστρεψε στα χέρια της βυζαντινής αυτοκρατορίας ήταν ο μητροπολιτικός ναός της πόλης μέχρι το 1523/24, που μετατράπηκε σε τζαμί από τον

Raktub Hibrahim Pasa Μεγάλο Βεζίρη του Σουλεϊμάν του Α΄ (Ελληνικής καταγωγής από τη Πάργα, όταν στρατολογήθηκε με το Παιδομάζωμα και βρέθηκε στην αυλή του Σουλεϊμάν ο οποίος τον σπούδασε και το έκαμε στη νεαρή ηλικία των 28 ετών,

Ενθύμιο Θεσσαλονίκης.

Μεγάλο Βεζίρη), κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψής του στη Θεσσαλονίκη. Ο ίδιος φρόντισε αργότερα για τη συντήρηση του κτιρίου και τη κατασκευή μιναρέ και ενός σιντριβανιού στην αυλή. Για τη συντήρησή του τζαμιού αφιέρωσε πάνω από 300 σπίτια και καταστήματα που βρίσκονταν σε διάφορες περιοχές της Θεσσαλονίκης. Ο

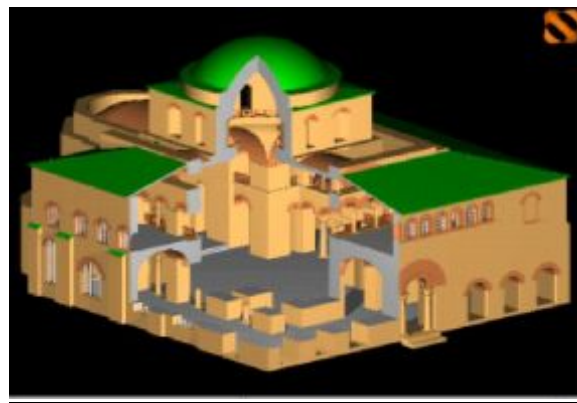

1032. Θεσσαλονίκη — Ναός Ἁγίας Σοφίας
Salonique. — Eglise Sainte-Sophie.

Μια ακόμη άποψη του ναού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

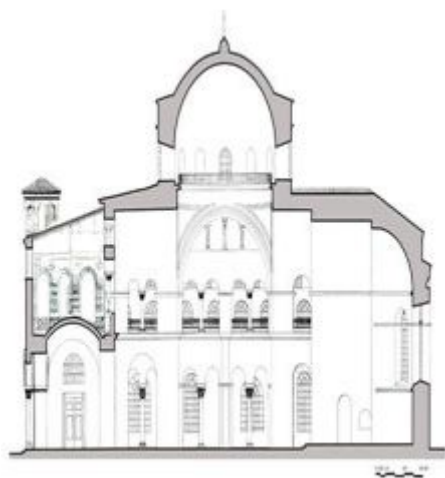
Τούρκος περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί δίνει περιγραφή της Αγίας Σοφίας κατά τον 17^ο αιώνα. Γνωρίζουμε ακόμη ότι η Αγία Σοφία επιδιορθώθηκε αρκετές φορές. Επισκευάστηκε κατά το 1756/7 το 1858/9 συντηρήθηκε η στέγη, οι 4 πόρτες, η μολυβένια σκεπή μπροστά στην είσοδο και μια πύλη. Κατά τη πυρκαγιά του 1890 υπέστη μεγάλες καταστροφές χωρίς να επισκευαστεί. Επίσης επισκευάστηκε μετά τους σεισμούς του 1905. Την αποκατάσταση των ζημιών, στην διάρκεια των οποίων αποκαλύφθηκε το ψηφιδωτό του τρούλου, ανέλαβε ο βυζαντινολόγος Κάρολος Ντηλ, με οδηγίες του οποίου έγινε και η διακόσμηση των υπολοίπων επιφανειών του ναού που διατηρείται μέχρι σήμερα. Το 1917 η μεγάλη φωτιά που ξέσπασε στη Θεσσαλονίκη, προκάλεσε μεγάλες ζημιές στον ναό. Πολύ σοβαρές ζημιές επίσης έγιναν και από τον σεισμό του 1978, η αποκατάσταση των οποίων διήρκεσε περίπου είκοσι χρόνια, ενώ ο τρούλος αποκαταστάθηκε το 1980.

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ : Η Αγία Σοφία είναι χτισμένη στον αρχιτεκτονικό τύπο της Βασιλικής με θολωτό. Ειδικότερα είναι οικοδόμημα μεταβατικού τύπου από «Βασιλική με τρούλο» προς τον «σταυροειδή με τρούλο» και περίστωο. Αποτελεί

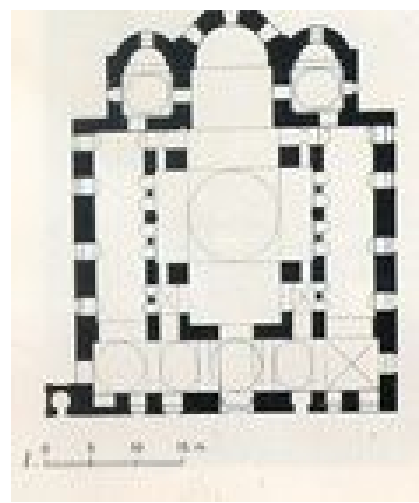

Κάτοψη του ναού.

λοιπόν μοναδικό μνημείο του τύπου αυτού, διασώζεται σχεδόν ακέραιο και μας δείχνει τη πλούσια ανάπτυξη του εσωτερικού χώρου, όπως σημειώνει ο καθηγητής της Βυζαντινής Αρχαιολογίας του ΑΠΘ (τμήμα Αρχιτεκτόνων) κ. Νίκος Νικονάνος.

Τομή του Ναού κατά μήκος.

Κάτοψη του ναού.

Οι Κίονες του κεντρικού κλίτους είναι τραβηγμένοι προς τα πλάγια, ώστε ο κεντρικός χώρος του ναού να έχει σχήμα ισοσκελούς σταυρού. Μπορεί έτσι να θεωρηθεί μια

μεταβατική μορφή μεταξύ της βασιλικής με τρούλο και του εγγεγραμμένου σταυροειδούς, που κυριαρχεί στη βυζαντινή ναοδομία από τον 10^ο αιώνα και μετά. Χωρίζεται σε 3 κλίτη, ο νάρθηκας διαμορφώνεται κάθετα και έτσι σχηματίζεται ένα κτίριο με περίπου τετράγωνη βάση. Πάνω σε τέσσερις καμάρες του μεσαίου κλίτους στηρίζεται ο τρούλος, στο τύμπανο της βάσης του οποίου υπάρχουν 12 παράθυρα, πάνω στα οποία – αλλά και σε όλη την επιφάνεια του – «ξετυλίγεται» η ψηφιδωτή παράσταση της Ανάληψης του Κυρίου.

Ο ναός στις μέρες μας.

ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ : Ο Ναός διακοσμήθηκε την περίοδο της εικονομαχίας με ανεικονικά ψηφιδωτά, παρόμοια με αυτά του Ναού της Αγίας Ειρήνης στην Κωνσταντινούπολη και την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου στη Νίκαια, που σώζονται μέχρι σήμερα στην καμάρα του ιερού. Ο Μεγάλος Χρυσός Σταυρός στο τετρατοσφαίριο της κόγχης αντικαταστάθηκε με το ψηφιδωτό της Θεοτόκου το 787-797 μετά την νίκη των εικονολατρών. Την ίδια περίπου εποχή έγινε και το μωσαϊκό

Ένθρονη Παναγία ψηφιδωτό.

του τρούλου, που αναπαριστά την Ανάληψη του Ιησού με την επιγραφή από τις πράξεις όπου παρίστανται οι Δώδεκα Απόστολοι, η Παναγία και δυο Άγγελοι. Ένα

Η Ανάληψη του Χριστού στο τρούλο της Αγίας Σοφίας.

επίσης θαυμάσιο ψηφιδωτό υπάρχει στην αγίδα του ιερού, που παριστάνει την Παναγία καθισμένη σε θρόνο να κρατά στα χέρια της τον Χριστό που ευλογεί με το δεξί του χέρι. Μάλιστα η παράσταση του Χριστού είναι μεταγενέστερη από όλο το

Ο ναός κατεστραμμένος από τη μεγάλη πυρκαγιά του 1917.

ψηφιδωτό και φαίνεται πως στη θέση του Χριστού υπήρχε στα χέρια της Πανάγιας Σταυρός, που αντικαταστάθηκε με τον Χριστό, όταν σταμάτησε η περίοδος της Εικονομαχίας στο Βυζάντιο.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ : Παυλίδης Ηλίας, Στάμος Ιωάννης.

ΠΗΓΕΣ :

ΘΗΕ, Τόμος 6, στ. 474 κ.ε.

Νικονάνος Νίκος, Θεσσαλονίκη – Τέχνη και Μνημεία κατά την Παλαιοχριστιανική και τη Βυζαντινή Περίοδο, δημοσίευση Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης Θεσσαλονίκη 1997, σ. 98.

Δημητριάδη Βασίλη, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 288 κ.ε.

http://el.wikipedia.org/wiki/Αγία_Σοφία

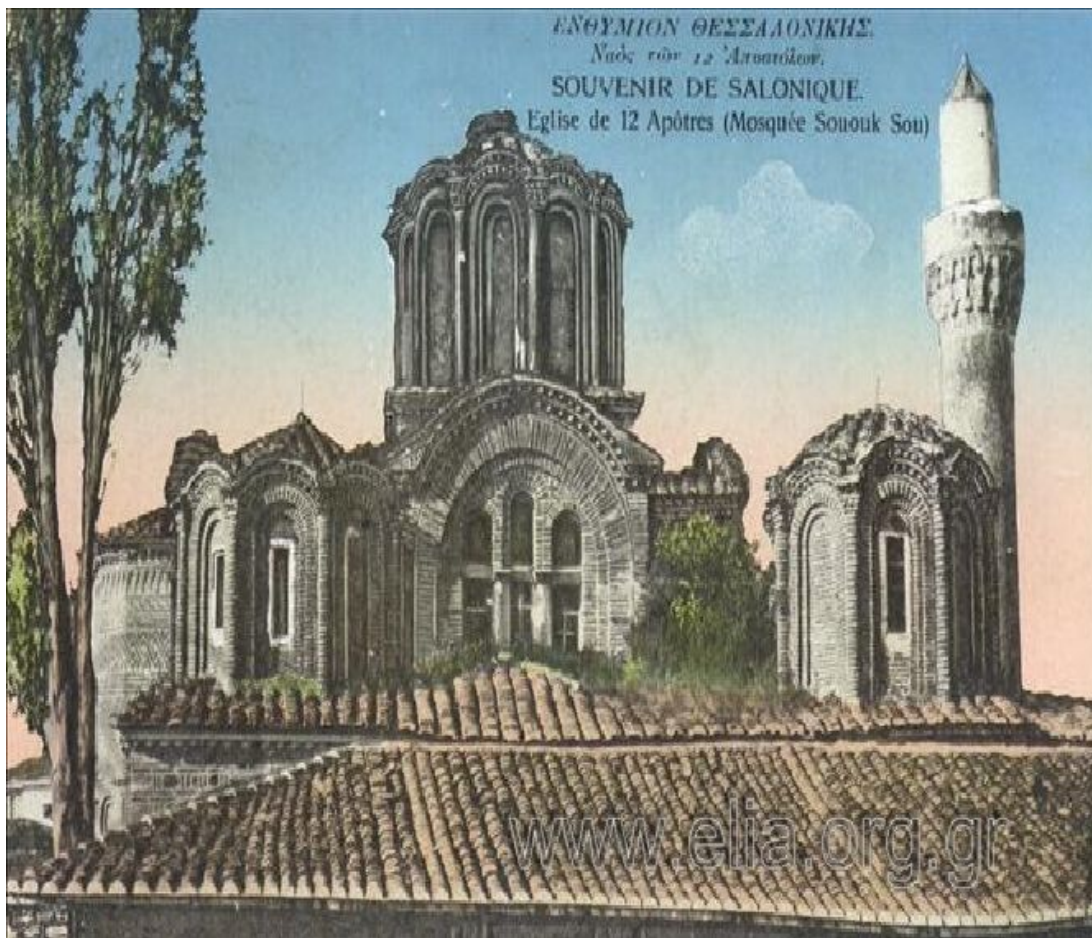
<http://www.it.uom.gr/project/monuments/sofia.htm>

<http://139.91.183.29/annakom/DisplayPhoto?type=xphoto&xml=70&xsl=photo.xml&language=gr>

www.e-yliko.gr

ΑΓΙΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΟΙ

Ο βυζαντινός ναός των Αγίων Αποστόλων, είναι από τα σημαντικότερα μνημεία της Θεσσαλονίκης. Χαρακτηριστικό δείγμα της αρχιτεκτονικής τέχνης της εποχής των Παλαιολόγων. Επιγραφές στο εσωτερικό του ναού μας πληροφορούν ότι κτήτορας ήταν ο Οικουμενικός Πατριάρχης Νήφωνας ο Α΄, ο οποίος τον οικοδόμησε μεταξύ των ετών 1310 – 1314. Θεωρείται ότι αρχικά ήταν ιερά μονή αφιερωμένη στην Υπεραγία Θεοτόκο (Παναγία Γοργοεπήκοο). Βρίσκεται στο δυτικό τμήμα της βυζαντινής Θεσσαλονίκης, ΝΑ από τη Ληταία πύλη, δίπλα στα τείχη.

Καρτ Ποστάλ του 1900.

Όσον αφορά τον αρχιτεκτονικό ρυθμό, ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο των σύνθετων πεντάτρουλλων τετρακίονιων σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών με νάρθηκα, περίστω, δύο παρεκκλήσια και λιτή. Ο τύπος συνδυάζεται με την στοά τον <περίπατο> που περικλείει το σταυρικό σώμα σε σχήμα Π από την ΒΔΝ. πλευρά. Οι τέσσερις τρούλοι τοποθετούνται στις γωνίες της στοάς.

Αποψη του ναού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα (Καρτ Ποστάλ).

Μόλις ανεγέρθηκε ο ναός, έγινε και η ψηφιδωτή διακόσμηση χωρίς δυστυχώς να ολοκληρωθεί, γιατί στο μεταξύ απομακρύνθηκε ο Νήφων από τον πατριαρχικό Θρόνο και το μοναστήρι δεν είχε πια τους οικονομικούς πόρους που του εξασφάλιζε η πατριαρχική χορηγία. Μετά την Άλωση της Θεσσαλονίκης από τους τούρκους το 1430 η μονή ακολούθησε την τύχη των υπολοίπων ναών της πόλης μετατράπηκε το 1520 με 1530 – από τον Cezeri Kazim Pasa βεζίρη των σουλτάνων Βαγιαζήτ Β΄ και Σελήμ Α΄ - σε μουσουλμανικό τέμενος με το Όνομα "SOGUK SU CAMI CI" (Τζαμί του κρύου νερού), από την δεξαμενή που βρίσκετε στα ΒΔ του ναού. Τότε σκεπάστηκαν με κονίαμα τα ψηφιδωτά και οι τοιχογραφίες, αφαιρέθηκαν οι χρυσές ψηφίδες από τα ψηφιδωτά και προσθέσανε στη ΝΔ γωνία έναν μίναρε. Από τον περασμένο αιώνα ο ναός ήταν γνωστός με το όνομα Άγιοί Απόστολοι. Πως επικράτησε στον λαό το όνομα αυτό δεν είναι γνωστό. Στα χρόνια της τούρκικης σκλαβιάς δεν έχουμε πηγές διαφωτιστικές. Αρχικά όμως όπως και πιο πάνω έχει αναφερθεί, το μοναστήρι ήταν αφιερωμένο στην Θεοτόκο. Η τοιχογραφία με την Θεοτόκο και τον κτήτορα καθώς και η θεματογραφία της εικονογράφησης της στοάς με θέματα από τον κύκλο της ζωής της

Παναγίας συνηγορούν στην άποψη ότι πρόκειται για τον ναό της Θεοτόκου.

Οι τοιχογραφίες του ναού πρέπει να έγιναν από τον ηγούμενο Παύλο (δεύτερος κτήτορας του ναού), μεταξύ των ετών 1328 – 1334. Αυτές αποκαλύφθηκαν μετά το 1926.

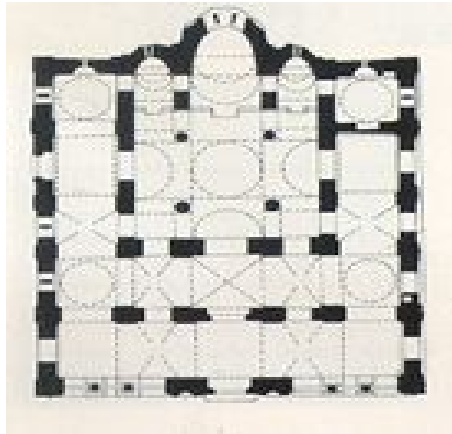

Άποψη του Τρούλου.

Όσον αφορά τον αρχιτεκτονικό ρυθμό, ο ναός ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο των σύνθετων πεντάτρουλλων τετρακιόνιων σταυροειδών εγγεγραμμένων ναών με νάρθηκα, περίστωο, δύο παρεκκλήσια και λιτή. . Ο τύπος συνδυάζεται με την στοά τον <περίπατο> που περικλείει το σταυρικό σώμα σε σχήμα Π από την ΒΔΝ πλευρά. Οι τέσσερις τρούλοι τοποθετούνται στις γωνίες της στοάς.

Ο ναός σήμερα.

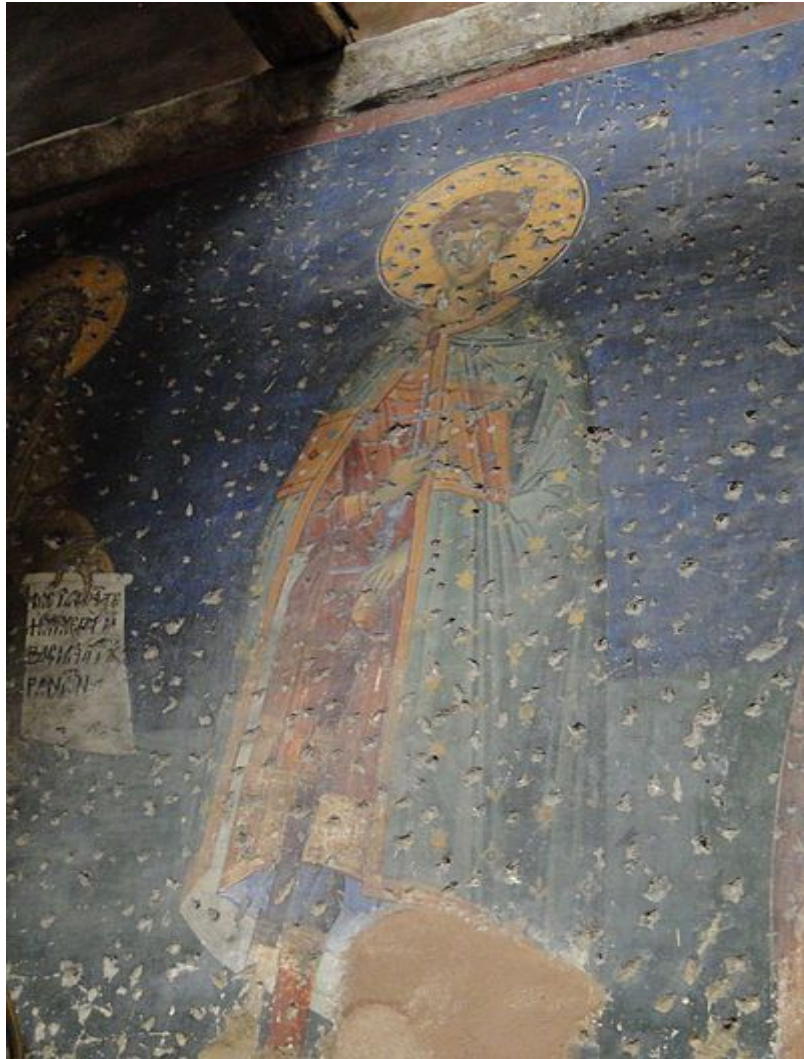

Κάτοψη του ναού.

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ: Όπως φαίνεται από την κάτοψη του ναού οι Άγιοι απόστολοι είναι ένα ορθογώνιο κτίριο που στην ανατολική πλευρά εξέχουν τρεις κόγχες, στη μέση η μεγάλη επτάπλευρη κόγχη του κυρίως Ιερού και στα πλάγια της από μια μικρότερη τρίπλευρη της πρόθεσης και του διακονικού. Οι γενικές διαστάσεις του ναού είναι 19,20 με 17,50 μ. Η κορυφή του τρούλου φθάνει τα 16μ. Ολόκληρο το κτίριο αποτελείτε από τέσσερα μέρη. Τον κυρίως ναό στην μέση, το ιερό βήμα στα ανατολικά τον εσωνάρθηκα και το περίστωο που σε σχήμα Π πλαισιώνει τα τρία αυτά τμήματα.

Άποψη του ναού.

Από τις τοιχογραφίες του ναού.

Στον κυρίως ναό τέσσερις κίονες υψώνονται γύρω από τον κεντρικό χώρο και κρατούν τα ισάριθμα σκέλη του σταυρού, επάνω στα οποία στέκεται ο τρούλος με την βοήθεια των σφαιρικών τριγώνων. Η πρόθεση επικοινωνεί με το παρεκκλήσι του προδρόμου στο ανατολικό πέρας της βόρειας στοάς ενώ μία χαμηλή πόρτα με μαρμάρινο θύρωμα οδηγεί από το διακονικό στο σκευοφυλάκιο.

Τοιχογραφία του ναού.

Διακοσμητικό ένθετο από το αρχαίο πρόπυλο της παλιάς μονής των Αγίων Αποστόλων, που τμήμα του σώζεται στην οδό Παπαρρηγοπούλου

Τέλος πρέπει να σημειωθεί ότι οι στενές πλευρές του εσωνάρθηκα αρχικά έφεραν τρίβηλα που αφαιρέθηκαν όταν ο ναός μετατράπηκε σε τζαμί. Την ίδια εποχή εξάλλου αφαιρέθηκαν οι κίονες στα δίβουλα ανοίγματα της νότιας πλευράς, κατεδαφίστηκε το καμpanariό μπροστά από την είσοδο και ανοίχτηκαν τα τοξωτά ανοίγματα στα πλάγια της εισόδου του νάρθηκα στη Β και Ν πλευρά των δυτικών γωνιακών διαμερισμάτων του κυρίως ναού και η είσοδος από την πρόθεση στο παρεκκλήσι του Προδρόμου.

Κεραμοπλαστικός διάκοσμος με την επιγραφή του Πατριάρχη Νίφωνα Α΄.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης, ο ναός ξαναχρησιμοποιήθηκε από τους χριστιανούς της πόλης. Μετά τους

μεγάλους σεισμούς του 1978 πραγματοποιήθηκαν εργασίες στερέωσης, ενώ το 2002 καθαρίστηκαν επιμελώς τα ψηφιδωτά και αναδείχθηκε ο χρωματικός πλουραλισμός τους.

Η Μεταμόρφωση του Χριστού. Ο Χριστός και οι Προφήτες-Ψηφιδωτά.

Εικονογραφική παράσταση της Ανάστασης.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ : Μιχαηλίδης Νικόλαος, Σιδηρόπουλος Θεμιστοκλής.

ΠΗΓΕΣ :

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Τόμος 6, στ. 480.
Δημητριάδη Βασίλη, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της
Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Θεσσαλονίκη 1983, σσ. 280, 329.

http://www.imma.edu.gr/macher/hm/hm_main.php?el/C2.3.8.html
[Users\KOSTAS\Costas\churches](#)

[Βικιπαίδεια](#)

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=1682

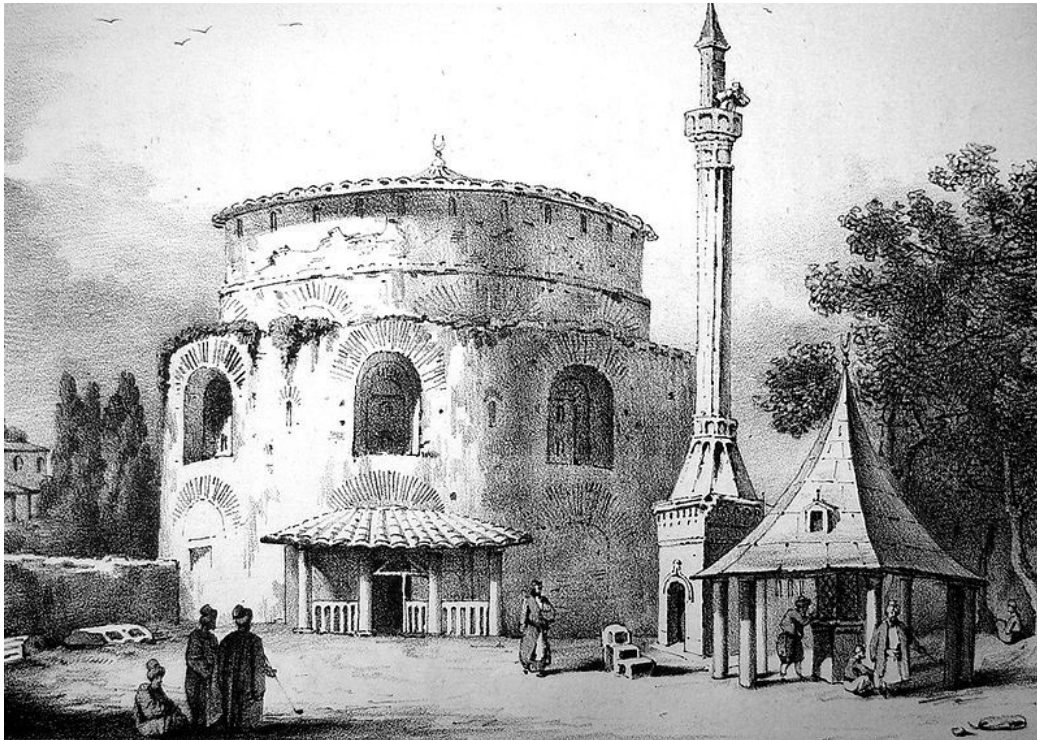
<http://www.archaiologia.gr/wp-content/uploads/2011/07/63-9.pdf>

<http://139.91.183.29/annakom/DisplayPhoto?type=xphoto&xml=292&xsl=photo.xsl&language=gr>

[e-city.gr > Θεσσαλονίκη > Ιστορικά Μνημ](#)

ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ (ΡΟΤΟΝΤΑ)

Η Ροτόντα είναι ένα από τα αρχαιότερα και σημαντικότερα σωζόμενα κτίσματα της πόλης, κτισμένο πιθανά στα χρόνια της Ρωμαϊκής Τετραρχίας, το 306 μ.Χ. (στα τέλη του 3ου και αρχές του 4ου μ.Χ. αιώνα) και αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κτίσματα της Ρωμαϊκής περιόδου σε παγκόσμια κλίμακα. Προορίζονταν για μαυσωλείο του Αυτοκράτορα και μετατράπηκε σε χριστιανικό ναό.

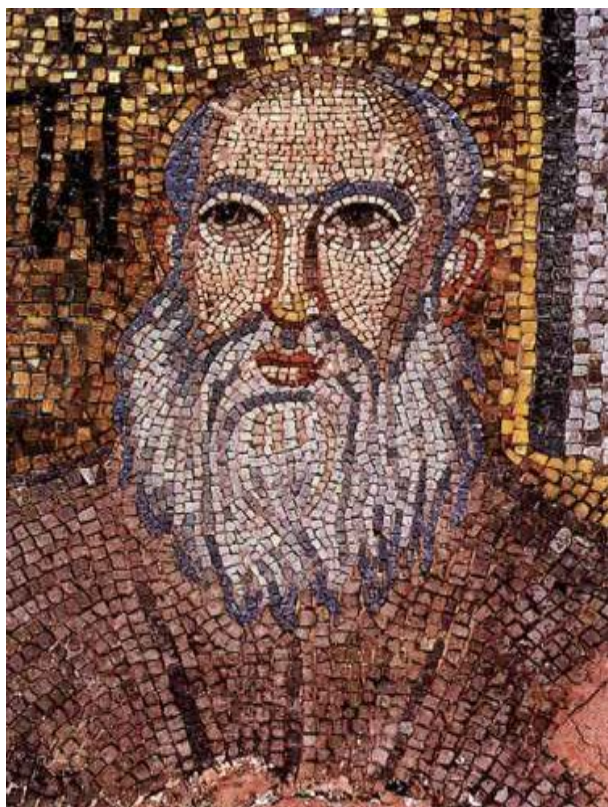
Η Ροτόντα το 1831.

Β-N της Ροτόντας εκτεινόταν ένα συνολικό δίκτυο δρόμων που λεγόταν θριαμβική αψίδα του Γαλέριου, με την οποία αποτελούσε ένα ενιαίο κτιριακό σύνολο που ένωνε τα ανάκτορα του Αυτοκράτορα Γαλέριου με τη Ροτόντα.

Η Ροτόντα είναι ένα θολωτό κυκλικό κτίριο διαμέτρου 24 μέτρων και κατασκευασμένο από οπτόλιθους πάχους 6,30μ. Στο εσωτερικό του συναντάμε οχτώ κόγχες (μαζί με αυτή του ιερού) με ισάριθμα και αντίστοιχα παράθυρα. Πάνω στη βάση του θόλου υπάρχει μια ακόμη σειρά μικρών παραθύρων.

Ο τούβλινος θόλος με διάμετρο 24,5 μέτρα περίπου δεν είναι ορατός εξωτερικά. Ο Περιμετρικός τοίχος με μειωμένο πάχος επεκτείνεται προς τα πάνω και σκεπάζει εξωτερικά το θόλο. Πάνω στην τοιχοποιία αυτή εδράζεται η ξύλινη κυκλική κεραμωτή στέγη του μνημείου. Το κτίριο της Ροτόντα έχει ύψος 29,80 μέτρα. Οι χριστιανοί κατά τη μετατροπή του σε ναό, άνοιξαν και διεύρυναν την ανατολική κόγχη και κατασκεύασαν αγίδα μετά του ιερού βήματος, γύρω από το κτίριο και πρόσθεσαν περιμετρικά στοιά προκειμένου να διευκολύνει την επικοινωνία με τις άλλες κόγχες. Επιπλέον η είσοδος προς τα νότια και το ανάκτορο δείχνει ότι πιθανόν χρησίμευσε τη παλαιοχριστιανική εποχή ως αυτοκρατορικός ναός.

Εξαιρετικό ψηφιδωτό της τέχνης της εποχής.

Οικοδομήθηκε το 306 μ.Χ. ως μασωλείο για τον Γαλέριο, τους πρώτους Βυζαντινούς χρόνους - κατά την βασιλεία του Μεγάλου Θεοδοσίου - η Ροτόντα μετατράπηκε σε Χριστιανικό ναό, πιθανόν για να χρησιμοποιηθεί ως Βαπτιστήριο των χριστιανών. Εν συνεχεία κατά την τουρκοκρατία έγινε τζαμί από τους Οθωμανούς κατακτητές, ειδικότερα,

μετατράπηκε σε οθωμανικό τέμενος από τον Σουλεϊμάν Χορτατζή Εφέντη (ή Ορτάτς) το 1590/1591, σείχη του κοντινού τεκέ των Halveti δερβίσηδων. Στο διάβα της ιστορικής διαδρομής μετονομάστηκε σε ναό των Ασωμάτων ή των Αρχαγγέλων όπως μας πληροφορούν οι βυζαντινές πηγές του Θ΄, ΙΒ΄ και ΙΔ΄ αιώνα (ή σύμφωνα με άλλη άποψη αφιερώθηκε στον Παντοκράτορα), ενώ ήταν η Μητρόπολη της Θεσσαλονίκης μεταξύ των ετών 1523 – 1524 και 1590 – 1591, όταν η Αγία Σοφία είχε μετατραπεί σε Τζαμί.

Από τα ψηφιδωτά.

Τότε έγινε η προσθήκη του Μιναρέ. Να σημειωθεί ότι η ονομασία Ροτόντα προήλθε από το κυκλικό σχήμα, ενώ ο Άγιος Γεώργιος από το εξωτερικό εκκλησάκι που ανήκε στην Ιερά Μονή Γρηγορίου του Αγίου Όρους.

Λεπτομέρεια από τα ψηφιδωτά.

Ο περιηγητής Leake μνημονεύει στο έργο του ότι ο λαός ανέφερε τη Ροτόντα ως «Παλαιά Μητρόπολη» ακόμα και μετά τη μετατροπή της σε

τζαμί. Κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας, έγιναν εργασίες επισκευής αρκετές φορές, με παλαιότερη αυτή του 1791/2, μια ακόμη το 1829, η οποία κόστισε τότε 7707 γρόσια, σύμφωνα με τις καταγραφές του ιεροδικαστή, και μια τελευταία το 1906, μετά τους σεισμούς του 1905.

Εσωτερικά το μνημείο ήταν επενδυμένο με πολύχρωμες ορθομαρμαρώσεις ενώ το υπόλοιπο τμήμα ήταν διακοσμημένο με ψηφιδωτά. Ένα τμήμα αυτόν τον ψηφιδωτών της Ροτόντας σώζεται και σήμερα στο θόλο, και στις καμάρες των κογχών.

Ψηφιδωτό.

Τα ψηφιδωτά της Θεσσαλονίκης και ειδικότερα της Ροτόντας είναι εξαιρετικά δείγματα τέχνης της παλαιοχριστιανικής εποχής, τα παλαιότερα που διασώζονται στην Ανατολή. Διακοσμούν εσωτερικά κόγχες, τα τόξα στα παράθυρα και στον τρούλο. Παριστάνουν τους Αγίους Βασιλίσκο, Κύριλλο, Ανανία, Αρίσταρχο, Ρωμανό κοκ. Να σημειώσουμε ότι είναι αντίστοιχα σε σπουδαιότητα με αυτά της Ραβέννας στην Ιταλία. Από τον τρούλο μέχρι την βάση υπήρχε πολύχρωμη ορθομαρμάρωση η οποία δεν σώζεται καθόλου σήμερα, ενώ όλος ο υπόλοιπος ναός είναι διακοσμημένος με ψηφιδωτά.

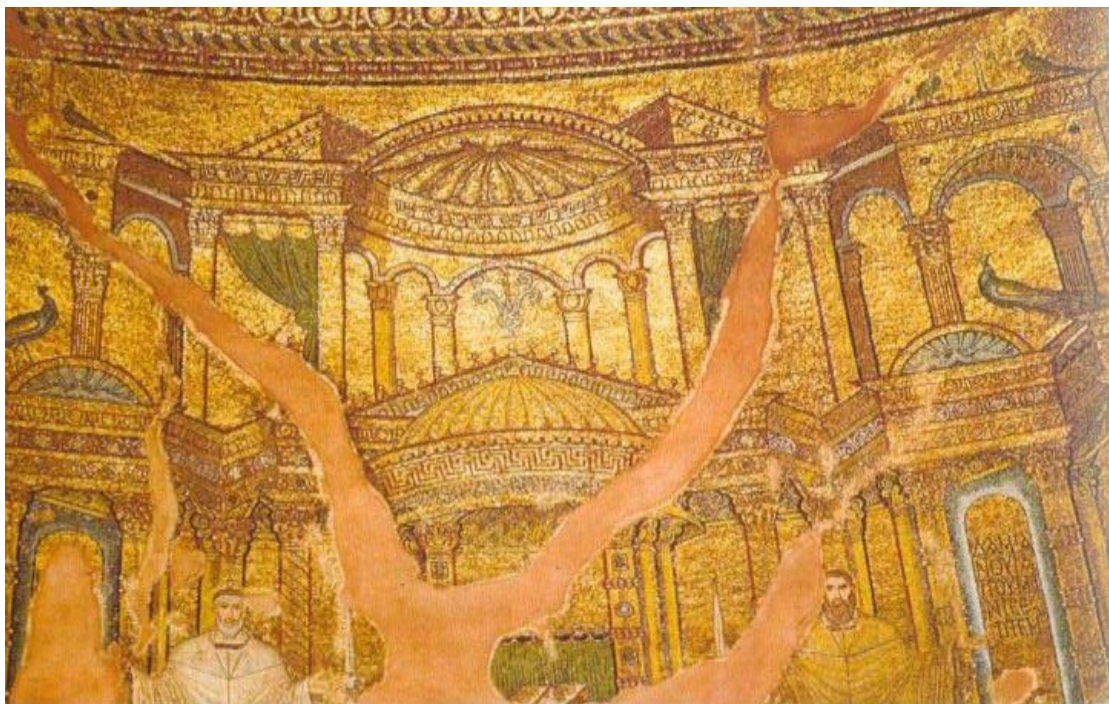
Ψηφιδωτό.

Ψηφιδωτό από το θόλο της Ροτόντας.

Πίσω από τις τοιχογραφίες υπάρχουν υπέροχες συνθέσεις με διάφορα κτήρια, αψίδες και αετώματα. Τα ψηφιδωτά στις κόγχες και στα παράθυρα που σώζονται ως σήμερα έχουν καθαρά πλούσια πολύχρωμα μοτίβα με λαμπερές χρυσές και ασημένιες ψηφίδες στο φόντο. Οι χαμηλότερες και σκοτεινότερες κόγχες είναι με εντονότερα χρώματα.

Με την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης από τον οθωμανικό ζυγό το 1912, η Ροτόντα ξαναχρησιμοποιήθηκε ως χριστιανικός ναός.

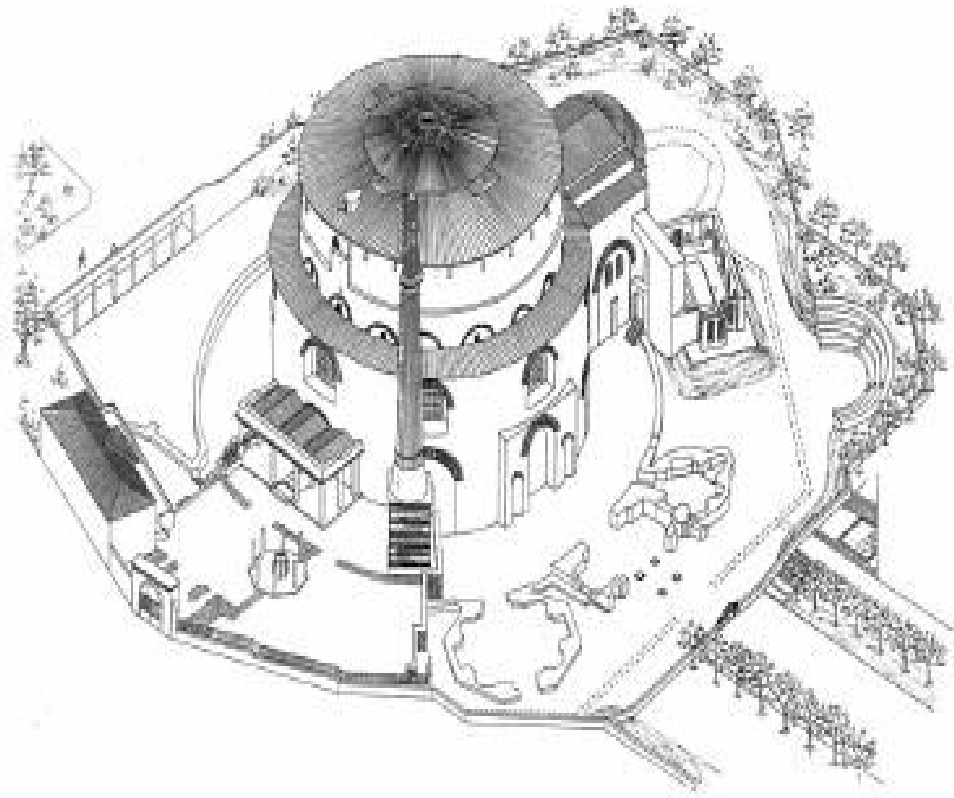
Ψηφιδωτά του θόλου της Ροτόντας.

Επιχρωματισμένη Καρτ Ποστάλ (1910).

Ἡ Ροτόντα το 1930.

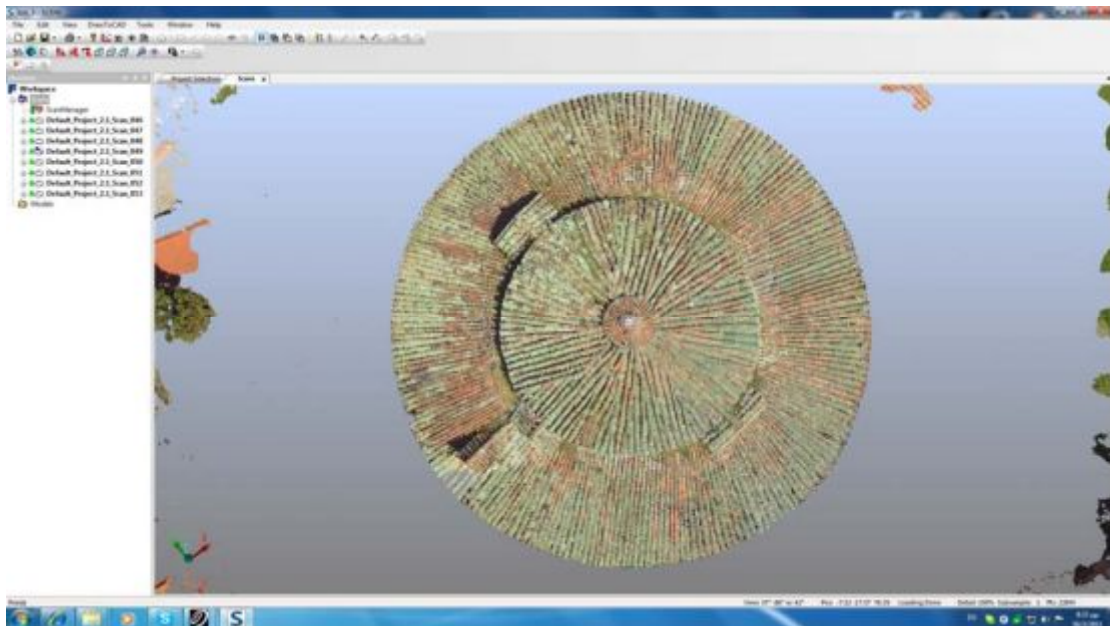
Κάτοψη της Ροτόντας.

Ψηφιδωτό.

Άποψη της Ροτόντας περί το 1920.

Κάτοψη της στέγης.

ΠΗΓΕΣ

http://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

Θρησκευτική Ηθική εγκυκλοπαίδεια, Τόμος 6, Μνημεία Θεσ/νικης, στ. 466.

http://tribonio.blogspot.gr/2012/07/blog-post_6291.html

<http://www.livopedia.gr/index>.

<http://www.holidayshop.gr/>

<http://www.it.uom.gr/>

<http://www.auth.gr/>

ΦΩΤΟΘΗΚΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΕΛΙΑ

ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ ΔΗΜ., Αποτύπωση της Ροτόντας με χρήση Laser Scanner, πτυχιακή εργασία στη Πολυτεχνική Σχολή του ΑΠΘ, 2011.

Δημητριάδη Βασίλη, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 295 κ.ε.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ :

Ιωάννης Καμπανός, Δημήτριος Καριότης.

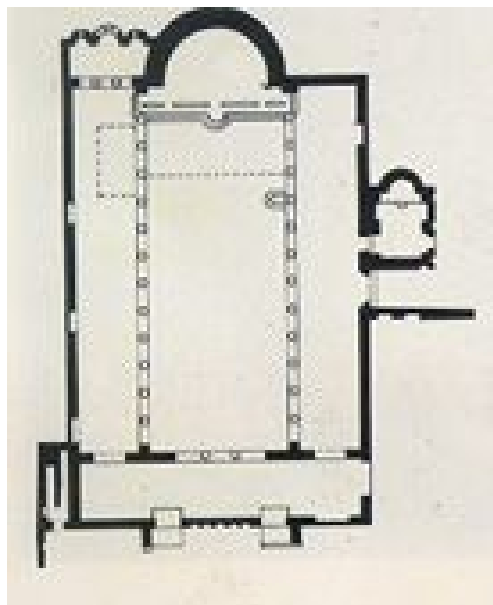
ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΣ

Από τα σημαντικότερα στολίδια της Θεσσαλονίκης χωρίς αμφιβολία είναι ο ναός της Αχειροποιήτου, «Ναός της Παρθένου και Θεοτόκου της Αχειροποιήτου και Οδηγήτριας», ο οποίος έλαβε την ονομασία του από την «αχειροποίητη» λατρευτική εικόνα της Παναγίας **δεομένης** που έπεσε από τον ουρανό και κατόπιν τοποθετήθηκε στον ναό. Η Εκκλησία βρίσκεται στο κέντρο της Θεσσαλονίκης, βόρεια της Εγνατίας οδού και ανάμεσα στην αρχαία αγορά και τη Ροτόντα.

Αποψη του ναού στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Ιστορία: Η ίδρυση του ναού χρονολογείται στο τρίτο τέταρτο του 5ου αιώνα και ειδικότερα μεταξύ των ετών 450 – 475, καθώς στο νάρθηκα του ναού βρέθηκε ψηφιδωτή επιγραφή με το όνομα του κτήτορα του ψηφιδωτού διακόσμου, ιερέα "Ανδρέα", πρόσωπο που οι ερευνητές ταυτίζουν με τον εκπρόσωπο του αρχιεπισκόπου της Θεσσαλονίκης που πήρε μέρος στη Δ΄ Οικουμενική Σύνοδο της Χαλκηδόνας το 451. Οι

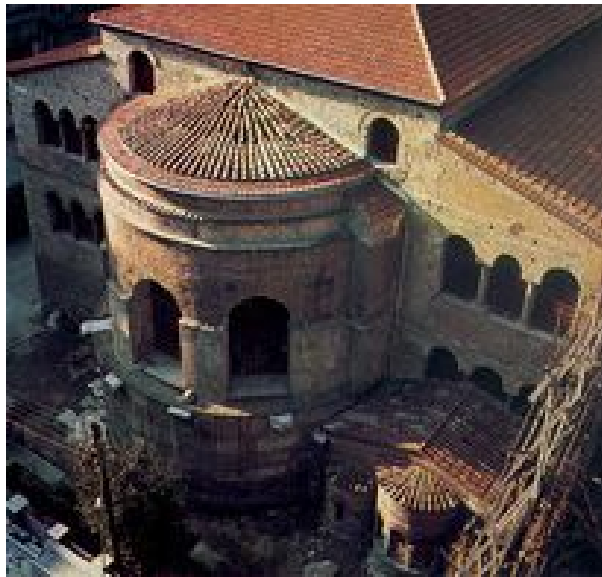
Κάτοψη του ναού.

έρευνες δείχνουν ότι οικοδομήθηκε πάνω σε δημόσια λουτρά. Μέχρι το 14ο αιώνα το μνημείο αναφέρεται ως "ναός της Παναγίας Θεοτόκου" και μάλιστα ως ο "μεγάλος ναός της Θεοτόκου", ενώ η επωνυμία Αχειροποίητος εμφανίζεται για πρώτη φορά σε χρυσόβουλο έγγραφο του αυτοκράτορα Μιχαήλ του Θ', με το οποίο δωρίζονταν σπίτια της περιοχής στη Μονή Ιβήρων του Αγίου Όρους. Το 1345, σφαγιάστηκαν στο εσωτερικό του ναού Ζηλωτές της Θεσσαλονίκης κατά την εκραγείσα στάση του κινήματος των Ζηλωτών. Φαίνεται ότι μέχρι τον 14ο και 15ο αιώνα η λιτανευτική πομπή την παραμονή της εορτής του Αγίου Δημητρίου περνούσε από το ναό της Αχειροποίητου, καθώς η λατρεία του πολιούχου της πόλης ήταν συνδεδεμένη με τη λατρεία της Παναγίας.

Η αρχική μορφή του ναού κατά τον Γάλλο αρχιτέκτονα Χερμπράντ.

Με την κατάκτηση της Θεσσαλονίκης από τους Οθωμανούς το 1430, ο ναός είχε τη τραγική τύχη να είναι ο πρώτος που έγινε τζαμί από τον ίδιο το Σουλτάνο Μουράτ τον Β', ο οποίος φαίνεται ότι εκεί μέσα τέλεσε ευχαριστία για τη νίκη του. Απετέλεσε από εκείνα τα χρόνια και μετέπειτα, με την ονομασία Εσκή Τζουμά Τζαμί (τζαμί της παλιάς προσευχής της Παρασκευής). Ταυτόχρονα, η ονομασία αχειροποίητος παρέμεινε ως ονομασία της συνοικίας ως το 1568. Ο ναός αναφέρεται στο έργο του τούρκου περιηγητή Εβλιγιά Τσελεμπί (17^{ος} αιώνας).

Η κόγχη του ιερού του ναού της Αχειροποίητου Θεσσαλονίκης. Διακρίνονται (δεξιά, αριστερά) τα "τρίλοβα" παράθυρα και το μικρό παρεκκλήσι σε επαφή με το ιερό.

Αρχιτεκτονική: Ο ναός της Αχειροποίητου ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο της παλαιοχριστιανική τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής – μοναδικής στην ανατολική

μεσόγειο - με υπερώα, η οποία καταλήγει στα ανατολικά σε ημικυκλική αψίδα. Έχει μήκος 51,90 μ. και πλάτος 30,80 μ. και είναι κτισμένος με την κλασσική

Το μικρό παρεκκλήσι-βαπτιστήριο της νότιας πλευράς του ναού.

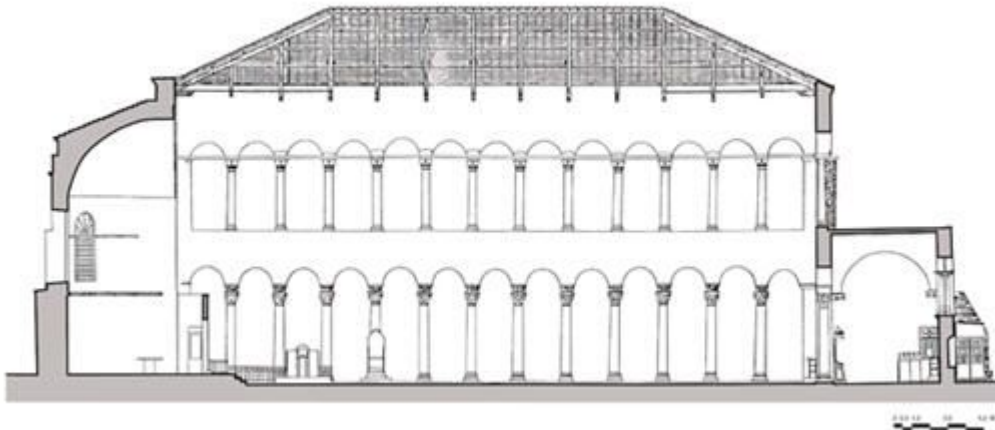
παλαιοχριστιανική τοιχοποιία στην οποία ζώνες λιθοδομής εναλλάσσονται με ζώνες πλινθοδομής. Δύο κιονοστοιχίες, με 12 κίονες η καθεμία, διαιρούν το ναό σε τρία κλίτη. Το κεντρικό κλίτος, που απολήγει ανατολικά στο ιερό βήμα, έχει πλάτος 14,20 μ. ενώ τα

Παλαιοχριστιανικό ψηφιδωτό εξαιρετική λεπτότητας και αισθητικής σε εσωράχιο κιονοστοιχίας του ναού.

πλάγια κλίτη έχουν πλάτος 6,20 - 6,30 μ. Το βόρειο κλίτος επικοινωνεί ανατολικά με κτίσμα που έγινε παρεκκλήσι στα μεσοβυζαντινά χρόνια και σήμερα τιμάται στο όνομα της Αγίας Ειρήνης. Στον νότιο εξωτερικό τοίχο, η κεντρική θύρα εισόδου φέρει μνημειώδες πρόπυλο, που δείχνει την επικοινωνία του ναού με την πιο σημαντική οδική

αρτηρία της αρχαίας πόλης, τη Λεωφόρο. Προσκολλημένο στη νότια πλευρά του ναού σώζεται ένα πρόσκτισμα που θεωρείται το βαπτιστήριο της βασιλικής κατά μία άποψη και κατά μία άλλη το αρχικό διακονικό του ναού. Σε όλο το πλάτος του ναού στα δυτικά υπάρχει νάρθηκας από όπου εισέρχεται κανείς στον κυρίως ναό μέσα από ένα πολυτελές τρίβηλο (τριπλό) με κίονες από πράσινο θεσσαλικό μάρμαρο. Επιπλέον διέθετε αυλή με αίθριο.

Τομή κατά Α-Δ προ αποκατάστασης του ναού.

Ψηφιδωτά: Διακοσμητικά ψηφιδωτά σώζονται στα εσωράχια των τοξοστοιχιών του ισογείου και του νοτίου υπερώου, στα δύο μεγάλα εγκάρσια τόξα του νάρθηκα, στο τρίλοβο και στο παράθυρο του δυτικού τοίχου. Η θεματολογία τους είναι σχετική με τις συμβολικές αλληγορίες του χριστιανικού παραδείσου και της επικράτησης του χριστιανισμού. Τα ψηφιδωτά χρονολογούνται στον 5ο αιώνα και πιστοποιούν την ύπαρξη σημαντικών καλλιτεχνικών εργαστηρίων στη Θεσσαλονίκη εκείνη την εποχή.

Ψηφιδωτά στα εσωράχια των τόξων.

«Θεοδοσιανό» κιονόκρανο.

Τοιχογραφίες: Ένα μέρος του παλαιού διακόσμου του μνημείου σώζεται στην επιφάνεια του τοίχου στο νότιο κλίτος, πάνω από την κιονοστοιχία. Χρονολογείται στις αρχές του 13ου αιώνα και εικονίζει δεκαοκτώ από τους Σαραντα Μάρτυρες της Σεβαστείας, που

Τοιχογραφία.

μαρτύρησαν επί των ημερών του Αυτοκράτορα Λικίνιου. Ολόσωμες μορφές πάνω από τους κίονες εναλλάσσονται με προτομές μαρτύρων στην επιφάνεια του τοίχου πάνω από την κορυφή κάθε τόξου. Όλοι εικονίζονται με στρατιωτική ενδυμασία και κρατούν το σταυρό στο δεξί τους χέρι, σύμβολα του μαρτυρικού τους θανάτου.

Ο άγιος Γάιος. Τοιχογραφία από την Αχειροποίητο. Θεσσαλονίκη, μετά το 1224.
Θεσσαλονίκη, 9η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. ΥΠΠΟ/ΤΑΠ.
© ΥΠΠΟ

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης το 1912 από την οθωμανική δουλεία, ο ναός της Αχειροποίητου επέστρεψε στα χέρια των χριστιανών της πόλης, αλλά χρησιμοποιήθηκε και πάλι για τη λατρεία το 1930.

ΣΥΝΤΑΚΤΕΣ : Κανούλας Μίλτος, Κουκίδης Ιωάννης, Βουλγαράκης Παντελής.

ΠΗΓΕΣ

<http://www.it.uom.gr/project/monuments/axeirop.htm>

<http://el.wikipedia.org/wiki/Αχειροποίητος>

[Άννα Κομνηνή :: Παρουσίαση](#)

http://odysseus.culture.gr/h/2/gh251.jsp?obj_id=6970

Φωτοθήκη του Δήμου της Θεσσαλονίκης,

ΕΛΙΑ,

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ, Τόμος 3, στ. 531.

Δημητριάδη Βασίλη, Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της Τουρκοκρατίας 1430 – 1912, Θεσσαλονίκη 1983, σ. 287 κ.ε.

Ε.Κουρκουτίδου-Νικολαΐδου & Α.Τούρτα, Περίπατοι στη Βυζαντινή Θεσσαλονίκη, Αθήνα 1997, σσ. 184 κ.ε.